

Eugen Ionescu sub cupola Academiei franceze

Am salutat, în paginile acestei reviste, alegerea lui Eugen Ionescu la Academia Franceză. Ilustra și tot atât de mofturoasa „casă a lui Richelieu” primise de la primul scrutin pe autenticul urmaș al lui Molière — căruia-i ținuse ușile închise — deși necruțătorul strănepot al autorului *Mizantropului* nu o cruțase în câte un reprezentant al ei, simbolie înfățișat ca respins la bacalaureat (în comedia *La lacune*). Bobiracul a fost astfel interpretat de doctorul Jean Delay, în magistralul său discurs de primire a lui Eugen Ionescu: „Piesa s-a născut dintr-un coșmar în care te crezuseși condamnat să-ți treci din nou, la o vîrstă înaintată, un examen”. De fapt, orice scriitor, oricît de mare, își trece cu fiecare operă un nou examen. Apariția fiecărei cărți îi este, într-un fel, o ușurare, ca orice naștere grea, dar și un vis rău, de cădere (cu atât mai mult pentru un dramaturg!). N-am avut norocul să asist la recepția lui Eugen Ionescu, așa cum luasem parte, cu peste patru decenii în urmă, la aceea a lui Paul Valéry. (Ulterior, din pasiunea simiescă a imitației, s-au introdus și la noi, în vechea Academie, costumul, bicornul și spada, atribute îndoielnice ale nemuririi.)

Cum va fi arătat Eugen Ionescu în costum de academician? Nu „realizez”. Discursul său a fost însă impecabil. A început cu o încântătoare naturală și s-a încheiat cu cel mai simplu cuvînt de mulțumire, ca și cum

n-ar fi fost rostit în aula solemnă a unei instituții ca aceea.

„Țineam mult la Jean Paulhan”. Acestea au fost întiile cuvînte ale noului academician. Ales în scaunul său vacant, Eugen Ionescu a ținut să sublinieze că acela care, cu aproape treizeci de ani în urmă, îi refuzase un eseu prezentat pentru publicare în *La Nouvelle Revue Française*, îl îndemnase, curînd după propria lui alegere la Academia Franceză, să candideze și el. Prin alte cuvînte, a văzut într-însul un coleg de încîntă, eventual un succesor.

Jean Paulhan fusese aceluși critic francez care i-a adus într-o seară, în anul 1951, la *Théâtre de Poche*, un număr de 35 de scriitori și prieteni, umplînd sala pe jumătate. Un asemenea gest nu se uită. În timpul reprezentației, anxiosul autor l-a văzut pe critic rîzînd. „A fost pentru mine o mare bucurie”, afirmă noul recipiendar. A fost, ca să spun așa, acolada consacării.

În discursul său de recepție, în care a depănat un șir de amintiri despre regretatul *spiritus rector* al sus-numitei reviste, Eugen Ionescu a pus din nou cîteva din marile probleme ale criticii. Dacă Jean Paulhan i-a luat apărarea, spune succesorul său academic, înseamnă că prinsese oarecare prietenie față de dînsul. „Într-adevăr, numai prietenia poate fi înțelegătoare; criticii trebuie să fie prietenii autorilor și ai operelor lor, ca să le înțeleagă, să-i cunoască, să-i

Eugen Ionescu.
Desen de Marek Rudnicki

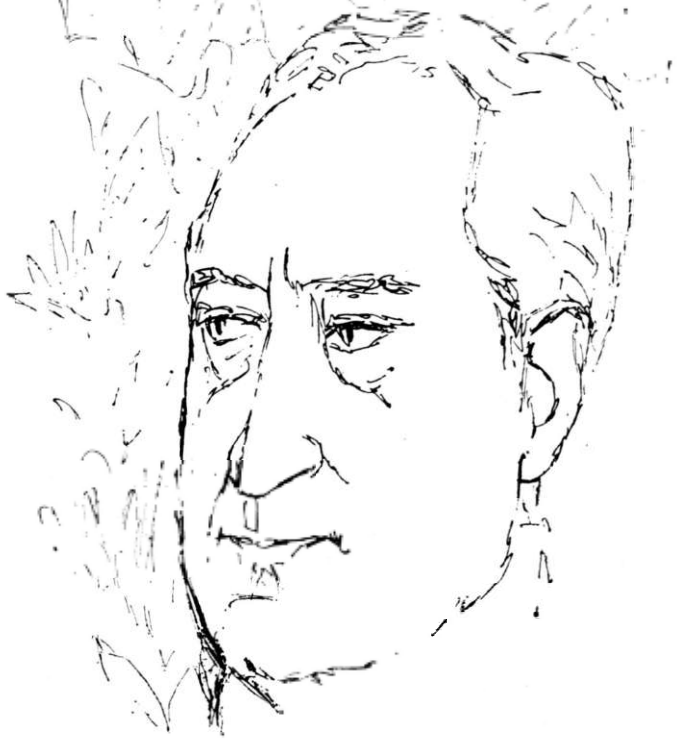
descifreze, iar nu dușmani sau indiferenți; obiectivitatea este nesigură. Teoriile literaturii sînt insuficient sau nicidecum științifice, în ciuda eforturilor unor critici de astăzi care repetă, în alt limbaj, erorile lui Taine și ale lui Brunetière. Totul nu e, de fapt, decît subiectivitate“. Nu e de mirare că Eugen Ionescu pune accentul pe acest din urmă factor și că nu conține ideea de obiectivitate. A rămas pe pozițiile din cartea sa, *Nu* (1934), deși a evoluat sensibil și s-a lepădat de vechiul său teribilism.

Subiectivitatea esențială a criticii i-a apărut strălucit demonstrată prin exemplele date de însuși Jean Paulhan, cu privire la opiniile unui număr impresionant de critici francezi, la apariția romanului *Le Songe* de Henry de Montherlant. Jocul nu a fost însă dintre cele mai corecte, întrucît în puzderia de citate întîlnim numeroase nume de „creatori“, ca André Maurois, Marcel Arland, René Boylesve, precum și de esești în sensul cel mai larg al cuvîntului, care îngroașă și covârșesc numărul criticilor profesioniști. Amuzantă este însă pătania noului academician, care și-o povestește cu haz :

„Cunosc însumi, din experiență, judecățile divergente ale criticilor. Am suferit, și aceasta îmi pare și mai curios, contradicțiile unuia și aceluiași academician, în interval de cîteva săptămîni, sau cîteva luni. Astfel, unui critic dramatic, membru al Academiei, nu-i plăcea niciodată piesa mea de față, nu-i plăceau decît piesele vechi, pe care însă, la repetiția generală, le făcuse ferfeniță. Acest critic vede o piesă ulterioară : «*Ea merită cel mult să*

ridicăm din umeri». Mai apoi, el critică o altă piesă pe care o detestă și spune : «*Unde e strălucitul autor al pieselor anterioare ?*». Apoi, a urmat o altă piesă și, criticînd-o, regretă penultima care-i plăcuse atîta, zice el, și așa mai departe“.

Ce dovedește această experiență? Instabilitatea unuia dintre critici, nu zădărnicia însăși a criticii. În fond, spune Eugen Ionescu, nu e valabilă decît intuiția în critică, iar intuiția cere simpatie. Teoria nu este nouă. A făcut-o cel dintîi în Franța tînărul filozof, mort la 34 de ani, fiu adoptiv al mai puțin înzestratului ginditor Alfred Fouillée, Jean-Marie Guyau, strălucit estetician, mai celebru prin cărțile sale *L'irreligion de l'avenir* și *Essai d'une morale sans obligation ni sanction*. Teoria simpatiei a fost reluată de esteticienii „Einfühlung“-ului, cuvînt intraductibil în românește, care vrea să zică simțirea în unison cu autorul. Dar și acest fenomen este iluzoriu, dacă postulăm caracterul ireductibil al subiectivității. Căci din două una : sau nimeni nu se poate obiectiva, adică să judece „la obiect“ opera de artă, sau oricine, pe cale subiectivă, poate să se identifice cu obiectul ; dar această din urmă operație implică tocmai lepădarea de sine a subiectului, așadar un act de obiectivare, și ne aflăm într-un cerc vicios, întrucît, în pură logică, A nu poate fi egal cu B. Marea paradă a contracțiilor criticii, ca aceea demonstrată de Jean Paulhan în cazul cărții lui Montherlant nu dovedește caducitatea criticii obiective, ci tocmai dimpotrivă, diversitatea opiniilor impresioniste, într-o vreme în care frontul întreg al criticii afectează impresio-

Desen de Marek Rudnicki.
Jean Delay.

nismul, adică tocmai încrederea absolută în „intuiție“, în „gustul“ subiectiv și disprețul categoric al criteriilor impersonale și obiective. Dacă opera lui Eugen Ionescu a biruit, faptul nu se datorează firește criticii, nici celei subiective, nici celei obiective, ci precizării, piesă cu piesă, a unui nou unghiu de perspectivă, a unei noi priviri asupra vieții, a unui nou mesaj artistic, care propune o nouă interpretare a omului și a vieții. Faptul că Eugen Ionescu a devenit antum, iar nu postum, ca alți mari predecesori, un clasic al absurdului, cum spunea Jean Delay, sau un clasic în viață, mai dovedește că media opiniilor subiective constituie în definitiv o judecată obiectivă asupra operei sale și că această judecată nu numai că este posibilă, dar este și singura valabilă.

Discursul de recepție al lui Eugen Ionescu n-a fost numai un „coup de bicorn“, adică descoperirea cuvenită înaintea predecesorului; primului salut i-a urmat al doilea, în amintirea criticului simbolist Félix Fénéon, recunoscut postum, când, la un an după moartea octogenarului, i s-au strâns în volum notele critice vechi de o jumătate de secol, cu o înțelegătoare prefață, datorată tot lui Jean Paulhan. Iată cum, în mod direct, se poate trage de aci o altă lecție, și anume că nu numai, potrivit dictonului, arta este dificilă, ci și critica, și că există o justiție *post mortem* nu numai pentru scriitorii de imaginație.

După ce a făcut un ocol al incertitudinilor care bîntuie critica în deosebi, Eugen Ionescu a încheiat însă liniștit, cu o tonică profesiune de credință: „Se ridică astăzi în doilei în privința supraviețuirii literaturii

Cred în supraviețuirea ei, pentru că literatura este o funcție indispensabilă a spiritului“. Același lucru se poate spune și despre critică. Eugen Ionescu a spus-o fără să-și dea seama, când a pus degetul pe rană, descoperindu-i viciul constitutiv și afirmînd despre unii dintre critici: „Ei se preferă pe ei înșiși operelor despre care vorbesc. Așa după cum iedera înconjură copacul, ei înăbușe opera“. Nu este oare acesta semnul distinctiv al subiectivității, al criticii impresioniste? Parada *eului*, delectabilă în poezie, compromite critica, sau, în cazul cel mai bun, pune sub semnul îndoielii autoritatea criticului care nu se sinchisește să fie „la obiect“, rotindu-și coada de păun, cu o corespunzătoare ascuțime a glasului ce se ascultă actoricește.

Amicul și medicul său, așa cum l-a numit Eugen Ionescu pe Jean Delay, a dovedit că-și cunoaște pacientul. Psihiatrul este și un om de spirit. Cităm explicația glumeată a alegerii strălucitului nostru compatriot: „...era timpul ca Academia să aleagă, în sfîrșit, întâiași dată de la întemeierea ei, un scriitor al cărui nume începe cu un *i*“. Aș încheia, spunînd că nimeni nu era mai chemat ca Jean Delay, spirit pe cit de fin și de pătrunzător, pe atît de exact, să pună toate punctele pe *i*.

Urăm noului primit în fotoliul lui Jean Paulhan să-l ocupe cit mai mulți ani, *ad majorem gloriam litterarum mundi*.